

Makalenin Geliş Tarihi: 3 Ekim 2019
Makalenin Kabul Tarihi: 12 Kasım 2019

**SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK OLUMSUZ TUTUMUN BELİRLEYİCİLERİ
DİNDARLIK, YURTSEVERLİK, AYRIMCILIK VE HOŞGÖRÜ OLABİLİR Mİ?
LOYALTY TO CALLIGRAPHERS: THE KETEBE PRAYER**

*Yeliz Kındap Tepe**

*Vezir Aktaş***

*Mihriban Caner***, Rojbin Demirel***, Cansu Kanat***, Kezban Güre***, Emin Yeşildağ****

Öz

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinde Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun algılanan ayrımcılık, dindarlık, hoşgörü ve yurtseverlik değişkenleri ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla farklı bölümlerde okuyan yaşları 18-32 arasında değişen 400 lisans öğrencisi (187 erkek, 213 kadın) araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği, Algılanan Ayrımcılık Ölçeği, Dini Yönelim Ölçeği, Hoşgörü Eğilim Ölçeği ve Yurtseverlik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan değişkenlerin (Suriyeli mültecilere yönelik tutum, dini yönelim, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörü) cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü MANOVA uygulanmıştır. Sonuçta erkeklerin dışsal-kişisel dini yönelimlerinin kadınlardan yüksek olduğu; buna karşı kadınların yapıcı yurtseverliği erkeklerden yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin Suriyeli mültecilere yönelik tutumunu yordayan öncelikli değişkenleri

* Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, yelizkindap@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0963-810X

** Dr. Öğr. Üyesi, Jönköping University, The School of Education and Communication, vezir.aktas@ju.se, ORCID: 0000-0002-8475-1877

*** ORCID: 0000-0003-4066-3004

*** ORCID: 0000-0002-7618-4489

*** ORCID:0000-0003-1279-3143

*** ORCID: 0000-0002-9867-864X

*** ORCID: 0000-0003-0849-1484

belirlemek amacıyla aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda dışsal-kişisel dini yönelimin Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumu ilk sırada ve pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Diğer değişkenlerden sırasıyla bireysel ayrımcılık algısı, içsel dini yönelim ve hoşgörü eğiliminin kabul alt boyutunun Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumu negatif yönde yordadığı, yurtseverliğin kör yurtseverlik alt boyutunun Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumu pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlar dışsal-kişisel dini yönelimin ve kör yurtseverliğin Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun artmasında; buna karşı içsel dini yönelim, kabulün ve yüksek ayrımcılık algısının olumsuz tutumun azalmasında önemli belirleyiciler olduğu görülmüştür. Tüm bu sonuçlar ilgili alan yazını bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeli Mülteciler, Dindarlık, Yurtseverlik, Ayrımcılık ve Hoşgörü.*

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between negative attitudes towards Syrian refugees and perceived discrimination, religiosity, tolerance and patriotism among university students. For this purpose, 400 undergraduate students (187 males, 213 females) aged between 18-32 years studying in different departments in the study. In this research, Attitudes towards Syrian Refugees Scale, Religious Orientation Scale, Patriotism Attitude Scale, Tolerance Tendency Scale and Perceived Discrimination Scale were used. One way MANOVA was applied to determine whether the variables discussed (attitude towards Syrian refugees, religious orientation, patriotism, discrimination and tolerance) differ according to gender. As a result, the external personal religious orientation of men is higher than women; it was found that the constructive patriotism of women was higher than that of men. Stepwise regression analysis was conducted to determine the primary variables predicting students' attitude towards Syrian refugees. As a result of the analysis, it was observed that external personal religious orientation predicted the negative attitude towards Syrian refugees in the first place and positively. It was observed that the negative perception of the negative attitudes towards the Syrian refugees positively predicted the negative attitudes of the patriotism blind patriotism sub-dimension positively towards the negative attitude towards the Syrian refugees. The results showed that external personal religious orientation and blind patriotism increased negative attitudes towards Syrian refugees; against this, internal religious orientation, acceptance and high perception of discrimination have been found to be important determinants of negative attitudes. All these results are discussed in the context of the relevant literature.

Keywords: *Syrian Refugees, Religousness, Patriotism, Discrimination and Tolerance.*

Giriş

Mülteci kavramı günümüzde yaygın bir şekilde karşılaşılan ve çoğu zaman bir sorun olarak değerlendirilen sosyal bir gerçekliğe işaret etmektedir. Genel olarak, bireylerin veya insan gruplarının çeşitli sebeplerden dolayı bir yerden başka bir yere geçici veya sürekli olarak taşınması olarak tanımlanmaktadır (Hagen-Zanker, 2008). Dolayısıyla da toplumları demografik, kültürel, sosyo-ekonomik ve psikolojik özellikler açısından etkileyebilmektedir. Birleşmiş Milletler'in (1951) Cenevre Sözleşmesine göre mülteci "Irkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku

taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişidir” (Bodvarsson ve Van den Berg, 2013; Wikipedia, 2017). Çeşitli sebeplerle yurtlarından ayrılan mülteciler komşu ülkelere sığınır. Türkiye de komşu olduğu Suriye’den iç karışıklıklar nedeniyle göç almaktadır ve bu göç yıllara göre artış göstermektedir. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019), Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerin sayısı 2012’de 14.237 iken, bu sayı 2019’da 3 milyon 680 bin 603 kişi olarak belirlenmiştir. Resmi kaynaklarda yer alan sayıların haricinde ülkeye kaçak yollarla giren birçok Suriyeli mültecinin varlığı da bilinmektedir. *Mülteciler Derneği* bildirimine göre (2019), geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 31 Ekim 2019 tarihi itibarıyla 62 bin 673 kişi olarak açıklandı. Bu sayı geçen ay (Eylül, 2019) 63 bin 187 kişi, 2019’un başında 143 bin 558 kişi, 2018’in başında ise 228 bin 251 kişiydi. Suriyelilerin yalnızca %1.70’i kamplarda yaşadığı bilinmektedir. Bu veriler bir taraftan Suriyeli mültecilerin bir kısmının geçici barınma alanlarına yerleştirildiğini gösterirken diğer taraftan birçok Suriyeli mültecinin kentlerde yaşadıklarını göstermektedir. Suriyeli mültecilerin geçici barınma merkezleri dışında kent yaşamı içerisinde yer almaları sosyal ve ekonomik hayatın içerisinde giderek daha görünür bir şekilde bulunmaları toplumsal etkileşimi zorunlu kılmaktadır. Bu da işsizlik, ucuz iş gücü, çocuk işçiliği gibi birçok toplumsal sorunun yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu sorunlar halkın mültecilere yönelik olumsuz tutumlarının artmasına neden olabilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı Türkiye’deki halkın Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz olabileceğini tahmin ettiğimiz tutumlarının belirleyicilerini incelemektir.

Türkiye’de yaşayan insanların Suriyeli mültecilere yönelik tutumunu belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan biri Suriyeli mültecilerin ekonomik krize sebebiyet verdikleri yönündeki inançtır. Nitekim Boyraz’ın (2015) yaptığı çalışmada Suriyeli mültecilerin Urfa/Akçakale’ye geldikleri günden beri bölgede işsizlik sayısında gözle görünür bir artışın olduğu belirlenmiştir. Suriyelilerin düşük ücretle çalışmaları ve sigorta primlerinin olmamasından dolayı birçok yerde çalışmaya başlamaları bölge halkının işlerine son verilmesine neden olduğu belirlenmiştir. Bunun dışında gittikleri yerlerde var olan düzeni ve asayışı bozdukları, dilenciliği yaygınlaştırdıkları, sükûneti bozdukları, halka saldırdıkları yönünde yerel halkın geri bildirimleri de söz konusudur (Güney ve Konak, 2016). Türkiye toplumundaki Suriyeli mültecilere yönelik bu olumsuz bakış açısı gün geçtikçe artmakta hatta yerini şiddete bırakmaktadır. Örneğin, Çocuğu dövdükleri iddiasıyla Suriyelilere saldırdılar

(2018) haberine göre Denizli'nin Merkezefendi ilçesinde oturan gençler, 12 yaşındaki çocuğu sopayla dövdüğü öne sürülen üç Suriyeliye saldırmışlardır. Beyşehir'de Suriyeli mültecilerle kavga (2016) haberine göre Konya'nın Beyşehir ilçesinde Suriyeli mültecilerle çıkan kavgada iki kişi ölmüş, 3 kişi de yaralanmıştır. Hatay'da Türk-Suriyeli kavgası (2013) haberine göre Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Türk ve Suriyeli bazı gençler arasında kavga çıktı 5 kişinin gözaltına alındığı belirtilmiştir.

Suriyeli Mülteciler de gittikleri ülkelerde farklı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göç etme sonrasında bireylerde depresyon psikosomatik belirtiler, uyku düzensizliği, intihar, agorafobi ve travma sonrası stres bozukluğu görüldüğü belirtilmiştir (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013). *“Göç alan ülkelerde sıklıkla görülen sorunların başında yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gelmektedir: Bunları; sosyal dışlanma, ekonomik zorluklar, kötü çalışma koşulları, ayrımcılık pratikleri, ‘günah keçisi’ ilan etme gibi çok boyutlu problemler takip etmektedir. Bu nedenle, çoğu zaman mülteciler; sığındıkları ülkede bir sorun, hatta birçok sorunun kaynağı olarak değerlendirilmektedirler”* (Göker ve Keskin, 2015). Bu ve benzeri nedenlerden dolayı Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler de benzer bir ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Bu bağlamda, alan yazınında ayrımcılık, dindarlık, hoşgörü, yurtseverlik vb. gibi birtakım bireysel özelliklerin mültecilere yönelik tutumlar ile ilişkilerinin incelendiği araştırma bulgularından hareketle, yapılan bu çalışmada söz konusu değişkenlerin Suriyeli mültecilere yönelik tutumlar üzerinde belli bir etkisi olabileceği düşünülmektedir.

En genel ve en kısa anlamıyla ayrımcılık bir kişiye ya da gruba belli özelliklerinden dolayı aynı koşullardaki kişilerden farklı ve önyargılı davranmaktır. Bu önyargı nefret etme, dışlama, hatta saldırganlık gibi uç tutumları da beraberinde getirebilmektedir. Ayrımcılık bireysellik ve kolektif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Cassidy, O’Conner, Howe ve Warden, 2004). Bireysel ayrımcılık kişinin kendi yorumu ile haksız muameleye maruz kalmasını tercihlerinin sınırlanmasının veya rahatsız hissetmesini ifade etmektedir. Dezavantajlı grup üyelerinin kendi gruplarına karşı yapılan ayrımcılığı kendilerine karşı yapılan ayrımcılıktan daha yüksek düzeyde algılaması kolektif ayrımcılık olarak değerlendirilir (Şeker ve Sirkeci, 2014). Ayrımcılığın en güncel örneklerinden biri olarak Türkiye’deki Suriyeli mültecilere yönelik tutumlar verilebilir. Suriyeli mülteciler yerel halk ile dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yaşamaktadır. Ekonomik alanda ise işsizlik, mülteci kamplarına yapılan harcamalar, ev kiralarının yükselmesi gibi nedenlerle ülke ekonomisini kötü yönde

etkilemesinden dolayı bir sorun olarak görülmektedir. Suriyeli Mültecilerin ekonomik ve sosyal hayatın içerisinde giderek daha belirgin bir hal almaları toplumda ayrımcılığa uğramasına neden olabilmektedir. Ayrımcılığa uğrayan Suriyeli mülteciler ülke vatandaşlarından değersiz görülebilmektedir. Her ne kadar toplumun bir kısmı Suriyeli mültecileri bir sorun olarak görüp ayrımcılık içeren davranışlarda bulunsalar da diğer bir kesim ise Suriyeli mültecileri “misafir” olarak değerlendirebilmektedir. Bunun temelinde halkın Suriyeli mültecilerle aynı dine mensup olmalarının yattığı söylenebilir.

Dindarlık kavramı genellikle, Tanrı'ya saygı ya da itaat anlamına gelir. Himmelfarb (1975) ise dindarlığı "bir bireyin dini aidiyetlerle meşgul olma seviyesi, dininin ilgisi, inançları veya faaliyetlerinin tamamıdır" şeklinde tanımlamaktadır. Acar, Yıldırım ve Ergene (1996) dindarlık düzeyini, toplumların yaşantılarını etkileyen, bireyin tutumlarına yön veren dinin, bireyin yaşantısında ne derecede yer edindiğinin seviyesi olarak tanımlamaktadır. Toplumların yaşamına yön veren dindarlık, sosyal olay ve olgulara karşı insanların tutumunu da etkilemektedir. Kişilerin bu tutumunu dini inancın iki boyutunun da farklı etkilemesi beklenmektedir. Bunlardan biri olan dışsal dini yönelimi gösteren insanlar dini; güvenlik, avuntu, oyalanma, sosyallik, statü ve kendini ifade etmeyi sağlama yönlerinden dolayı faydalı görürler (Özdoğan, 2005). Dışsal dini yönelim dışsal-kişisel ve dışsal-sosyal dini yönelim olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsal- sosyal dini yönelim dinin sosyal kazançlara yönelik bir araç olarak kullanılması olarak ele alınmıştır (Cirhinlioğlu, 2006; 2010). Bunlar arasında toplu ibadet yerlerine gitmek sayılabilir. Dışsal-kişisel dini yönelim dinin korunma ve güvenlik elde etmek için bir araç olarak kullanılmasını içermektedir (Cirhinlioğlu, 2006; 2010). Dışsal dini yönelime sahip kişilerin dini statü sağlama ve çıkar elde etmek için kullandıklarından dolayı Suriyeli mültecileri din kardeşi görmektense olumsuz bir tutum sergilemeleri beklenmektedir. Ülkemizde üniversite öğrencileriyle yapılan iki farklı çalışmada dindarlık düzeyinin mültecilere yönelik olumsuz tutumu pozitif yönde yordadığı görülmüştür (Aktaş, Kindap-Tepe ve Ronald, 2018; Doğan, Erdoğan, Yunus ve Kindap Tepe, 2017). Bir diğer alt boyut olan içsel dini yönelime sahip bireyler Allport ve Ross'a göre (1967) dini inançlarına bütünüyle bağlı olarak adlandırılır ve dinin etkisi yaşamlarının tüm yönlerinde görülür. Bu yönelime sahip kişilerde dinin etkisi yaşamlarının tüm yönlerinde görüldüğü için Suriyelilere yönelik tutumlarında da daha önyargısız ve olumlu bir tutum sergilemeleri beklenmektedir. Yani araştırmada Müslüman bir ülkelerden gelen Suriyeli mültecilere, özellikle dindar olan yerleşik

halkın, din kardeşliği temelinde yaklaşımları olumlu bir tutum içerisinde olmaları beklenmektedir. Bu nedenle Suriyeli mültecilere karşı ılımlı, yardımsever ve hoşgörülü yaklaşıldığı düşünülmektedir. Bu da dindar halkın Suriye’den gelen sığınmacılara daha sempatiyle yaklaşımlarını ve misafir gözüyle bakmalarını sağlamaktadır (Güney ve Konak, 2016). Güney ve Konak’ın (2016) Türkiye’deki bireylerle yüz yüze yaptıkları görüşmelerden elde ettikleri bulgular mültecilere yönelik tutumda dinin önemli bir etken olduğu görüşünü desteklemektedir. Aynı dini inanışlara sahip bireylere, din ve vicdan hürriyeti temelinde; farklı düşünce ve yaşam tercihlerine sahip bireylere genel olarak özgürlük ilkesi temelinde hoşgörü gösterilmesi beklenmektedir. Ancak bu görüşün tersine ülkemizde yapılan araştırmalarda dindarlık ile mültecilere yönelik olumsuz tutum arasındaki pozitif yönde bir ilişki elde edilmiştir (örn., Aktaş ve ark., 2018). Dolayısıyla bu ilişkinin farklı araştırmalarda da incelenmesi gerektiği görüşünden (Aktaş ve ark., 2018) hareketle bu araştırmada, Suriyeli mültecilere yönelik tutum ile dindarlık arasındaki ilişkinin yeniden incelenmesi amaçlanmıştır.

İnsanların birlikte, refah içinde yaşamaları için bazı ortak değerlere ihtiyaç vardır. İnsanları bir arada tutan en önemli değerlerden biri de hoşgördür. Hoşgörü en genel anlamda kendine aykırı gelse de var olanı anlayışla karşılama, hoş görme durumudur. Kavga, kargaşa gibi sorunların yaşanmaması, kardeşlik bağının güçlenmesi ve birlik beraberliğin oluşması için oldukça önemlidir. Hoşgörü kavramı farklılıkların onaylanmaması durumunda onları ortadan kaldırmaya yönelik politikaların yol açtığı sosyal çatışmanın engellenmesi için özellikle liberal düşünürler tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımı ifade etmektedir (Şahin, 2013). Günümüz sorunlarından biri olan Türkiye’deki Suriyeli mülteciler sorununun yarattığı sosyal çatışmaların önüne hoşgörüyle geçilebileceği düşünülmektedir. Toplumsal yaşamda hoşgörülü bireyler aynı dine mensup bireylere karşı olumlu davranış sergilerken aynı ırktan olmama durumunda da olumlu davranışlarında bir değişim olması beklenmektedir. Türkiye’de olan yurtsever vatandaşların Suriyeli mültecilerin farklı bir millet olması bakımından davranış ve düşüncelerinde hoşgörü yoksunluğuna sebep olduğu görülmektedir (Güney ve Konak, 2016).

Yurtseverlik milliyetçilikle sıkça karıştırılan bir kavramdır. Çoğu yazar bu iki terimi birbirinin yerine kullanmaktadır. Yurtseverlik genel olarak yaşadığı toprak parçasına bağlılık ve aynı toprak parçasında yaşayıp benzer olanların birlikte yaşamasını savunan bir görüş

olarak tanımlanabilir. Bireylerdeki bu yurtsever tutum çoğu zaman diğer ötekileştirilen insanların kültürel ve etnik baskı altında olmasına neden olur. Yurtsever bireyler ülkenin mevcut statüsünü yükseltmeyi ve ülkenin hedeflerini korumayı amaçlamaktadır. Yurtseverlik tanımı ikiye ayrılmaktadır: Yapıcı yurtseverlik ve Kör yurtseverlik. "*Yapıcı yurtseverlik, bireylerin ülkelerine bağlı olmakla birlikte ülkelerinde olumlu bir değişim yaratma isteği yolunda eleştirel bir tutum sergileme olarak tanımlanabilir*" (Yazıcı ve Yazıcı, 2010a; 2010b). Yapıcı yurtseverlik tutumunu sergileyen bireyler bağlı oldukları ülkenin haksız politikalarına karşı çıkarlar ve ülkelerini savunurken insani değerleri göz ardı etmezler. "Kör yurtseverlik ise bireylerin bağlı olduğu ülkeyi sorgusuz desteklemesini ve ülkesine karşı eleştiriye kapalılığını ifade eder" (Yazıcı ve Yazıcı, 2010a; 2010b). Bu yurtseverliğin aşırı boyutudur ve insanlarda çok sık görülen bir tutumdur. Bu tip tutum sergileyen bireyler ülkesinin çıkarlarının tehlikede olduğunu düşündüğü zaman insani değerleri göz ardı edip bütün uç davranışları sergileyebilme potansiyeline sahiptir. Yurtsever tutumu sergileyen bireyler sosyal olaylarda önce 'biz' den olana yardım etmeliyiz tarzı düşünceye sahip olabilmekte dolayısıyla ötekine olumsuz bir tutum içinde olabilmektedir.

Göçmenlere yönelik tutumlara ilişkin cinsiyet farklılıkları açısından bakıldığında ise alan yazınında farklı araştırma sonuçları olduğu görülmektedir. Göçmenlere yönelik tutumlar konusunda kadınların erkeklere oranla daha olumlu tutumlara sahip olduklarına işaret eden araştırma bulguları olduğu gibi (örneğin, Anderson, 2018; Ankaralı ve ark., 2017; Knoll, 2009; Soriano ve Cala, 2019), cinsiyet farklılıklarının bulunmadığına işaret eden araştırma bulguları da mevcuttur (örneğin, Chandler ve Tsai, 2001; Curtis, 2014; Gorodzeisky ve Semyonov, 2009; Jones, Cox, Navarro-Rivera ve Cook, 2013; Paas ve Halapuu, 2012). Avrupa'da göçmen karşıtı tutumlar ve cinsiyet farklılıkları konusunda Ponce (2017) tarafından yapılan çalışmada da kadınların göçmen karşıtı tutumlar sergileme ihtimalinin erkeklerden daha düşük olmadığı ifade edilerek, kadınların özellikle Müslüman karşıtı tutumlara sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Dindarlık açısından bakıldığında, benzer şekilde, erkeklerin dindarlık düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğuna işaret eden araştırmalar bulunduğu gibi (örneğin, Voltan-Acar, Yıldırım ve Ergene, 1996), cinsiyet farklılıklarının bulunmadığına işaret eden işaret eden çalışmalar da mevcuttur (örneğin, Cirhinlioğlu, 2006). Cirhinlioğlu ve Ok (2011) tarafından yapılan ve 11 ayrı araştırma sonuçlarının incelendiği bir meta-analitik çalışmada, kadınların erkeklerden daha dindar olduğu şeklindeki bulguların Türkiye'de de

geçerli olup olmadığı ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre incelenen çalışmaların %44.4'ünde kadınların daha dindar oldukları, %11.2'sinde erkeklerin daha dindar oldukları, %44.4'ünde ise cinsiyetler arası anlamlı bir farklılığın gözlenmediği ifade edilmiştir. Yapılan bir diğer çalışmada ise kadınların erkeklere oranla güdüsel dindarlığın alt boyutlarında daha çok güdülendikleri, ancak öznel dindarlık algısı bakımından kendilerini daha az dindar olarak değerlendirme eğiliminde oldukları ifade edilmiştir (Kaya ve Uysal, 2015). Bir diğer çalışmada ise öznel dindarlık algısının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı ifade edilmiştir (Şirin, 2017). Hoşgörü açısından bakıldığında ise genel olarak kadınların erkeklere oranla daha hoşgörülü oldukları ifade edilmektedir (Çalışkan ve Sağlam, 2012; Genç ve Kalafat, 2008; Kalın ve Nalçacı, 2017; Öztaşkın ve İçen, 2015; Sağlam, 2000). Algılanan ayrımcılık açısından bakıldığında ise alan yazınında cinsiyet farklılıklarının olmadığına işaret eden çalışma bulguları mevcuttur (örneğin, Cesur ve Paker, 2012; Şen, 2017). Bu ve benzeri araştırma sonuçları kadın ve erkeklerin ayrımcılığı benzer şekillerde algıladıklarını düşündürmektedir. Öte yandan, algılanan ayrımcılık açısından cinsiyet farklılıklarının olduğunu, erkek göçmenlerin kadınlardan daha yüksek düzeyde ayrımcılık algıladıklarını gösteren araştırma bulguları da mevcuttur (örneğin, Yayak, 2017). Benzer şekilde, yurtseverlik tutumlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği yönünde araştırma bulguları olduğu gibi (örneğin, Yazıcı, 2009; Yazıcı ve Karapınar, 2015), kızların erkeklere oranla daha az muhafazakâr, daha az ırkçı, daha az yurtsever, daha az yabancı korkusuna sahip, daha az cezalandırıcı oldukları ve sosyal eşitsizliği daha kolay tölare ettikleri yönünde bulgular da mevcuttur (akt., Güldü ve Ersoy-Kart, 2008). Bir diğer çalışmada ise erkeklerin yurtseverlik tutumları ile kör yurtseverlik tutumlarının kadınların tutumlarından daha yüksek düzeyde olduğu, yapıcı yurtseverlik tutumlarının ise cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermediği belirlenmiştir (Çimen, 2017).

Buraya kadar özetlenen alan yazını bilgisinden hareketle araştırmada, Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun belirleyicileri olarak düşünülen dindarlık, yurtseverlik, hoşgörü ve ayrımcılığın Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumla ilişkinin incelemesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında ayrıca Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumlar konusunda cinsiyet farklılıkları olup olmadığının incelenmesi de amaçlanmıştır. Türkiye'de yapılan araştırmalarda genellikle Suriyeli mültecilerin yaşadığı sorunlar ve ne gibi sorunlara sebep oldukları konularına odaklanılmış buna karşı Suriyeli mültecilere yönelik tutumu ve bu

tutumun belirleyicilerini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu amaçla araştırmada Suriyeli mültecilere yönelik tutumun öncelikli belirleyicileri nelerdir? sorusuna yanıt aranmıştır.

Yöntem

Örneklem

Araştırmaya farklı bölümlerde okuyan 213 (%53.3) kadın ve 187'i (%46.7) erkek olmak üzere 400 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların yaş ranjı 18-32, ortalaması ise 21.09'dur ($S = 1.91$). Katılımcılardan %17.5'i köyde, %6'sı kasabada, %58.1'i şehirde, %13.3'ü ise metropolde yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %44.5'i milliyetçi/muhafazakar, %9.8'i merkez sağ, %8.5'i sosyal demokrat, %7'si sosyal komünist, %4.3'ü merkez sol, %3.3'ü liberal, %16'sı diğer politik görüşe sahipken, %6.8'i ise bu kısmı yanıtı bırakmıştır. Katılımcılardan 381 (%95.5) kişi İslamiyet dini inancına sahipken, "mülteci tanıdığınız var mı?" sorusuna katılımcıların %27.3'ü evet, %72.7'si hayır cevabını vermiştir. Katılımcıların %29.7'si düşük, %51.6'sı orta, %18.6'sı yüksek gelir düzeyine sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği. Doğan ve arkadaşları (2017) tarafından geliştirilen Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeğinin maddelerinin önüne Suriyeli mülteci ifadesi eklenerek ölçek yeniden düzenlenerek kullanılmıştır. Toplam 28 maddeden oluşan ölçek maddeleri (örnek madde: "Suriyeli mülteciler toplum düzenimizi bozuyor") ve 5 dereceli Likert üzerinden puanlanmaktadır (1-kesinlikle katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum). Bu ölçekten alınan yüksek puan mültecilere karşı olan olumsuz tutumu yansıtmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısının .95 olduğu ifade edilmiştir (Doğan ve ark., 2017). Bu çalışmada kapsamında ise Cronbach Alfa katsayısı .96 olarak bulunmuştur.

Algılanan Ayrımcılık Ölçeği. Günlük hayatta karşı taraftan algılanan ayrımcılığı ölçbilmek amacıyla Ruggiero ve Taylor (1995) tarafından geliştirilen ölçek, Algılanan Bireysel Ayrımcılık ve Algılanan Kolektif Ayrımcılık olmak üzere iki alt boyuttan, toplam 8 madden oluşmaktadır. Baysu (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçeğin Algılanan Kolektif Ayrımcılık alt boyutuna daha sonra Çoymak (2009) tarafından iki madde eklenmiştir ("Etnik

grubunuz oturdukları mahallelerde ayrımcılık yaşarlar mı?” ve “Etnik grubunuz kendi kültürünü yaşarken ayrımcılık yaşar mı?”). Bu çalışmada Çoymak (2009) tarafından oluşturulan ölçeğin on maddelik formu kullanılmış ve ölçek maddeleri Suriyeli mültecilere yönelik ayrımcılığı ölçmek amacıyla uyarlanmıştır. Katılımcıların ölçekte yer alan her bir maddeye ne derece katıldıkları 5 dereceli ölçek üzerinden (1-asla, 5-daima) değerlendirilmektedir. Baysu, (2007) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında, bireyin kişisel olarak ne sıklıkla ayrımcılıkla karşılaştığını ölçmeyi amaçlayan algılanan bireysel ayrımcılık alt boyutundaki 4 maddenin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .85 olduğu, farklı durumlarda (işte, sokakta vb.) bireyin ait olduğu grubun ne sıklıkla ayrımcılık yaşadığı hakkındaki algısını ölçmeyi amaçlayan algılanan kolektif ayrımcılık alt boyutundaki 4 maddenin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının ise .73 olduğu ifade edilmiştir. Bu araştırma kapsamında on maddelik ölçeğin bütünü için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89; kolektif ayrımcılık alt boyutu için .90 ve bireysel ayrımcılık alt boyutu için .78 olarak hesaplanmıştır.

Dini Yönelim Ölçeği. Orijinali Allport ve Ross (1967) tarafından geliştirilen Dini Yönelim Ölçeği Türkçeye uyarlaması Cirhinlioğlu (2006) tarafından yapılmıştır. Toplam 22 maddeden oluşan ölçekte 5'li Likert üzerinden (1-hiç katılmıyorum, 5-tamamen katılıyorum, örnek madde: “Hayata bakışımın temelinde dini inançlarım yatar”) değerlendirilmektedir. Ölçek 3 boyuttan oluşmaktadır; içsel dini yönelim, dışsal-kişisel dini yönelim, dışsal-sosyal dini yönelim. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı; 11 maddelik içsel dini yönelim için .89, 6 maddelik dışsal-kişisel dini yönelim için .74, 5 maddelik dışsal-sosyal dini yönelim için .60 olarak hesaplanmıştır (Cirhinlioğlu, 2006). Ölçekten alınan yüksek puan din taraftarı olma eğilimini ve düşük puan alma ise din karşıtı olma eğilimini göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .88'dir. Ölçeğin 3 alt boyutunun Cronbach Alfa katsayıları şöyledir; içsel dini yönelim .82, dışsal-kişisel dini yönelim .73 ve dışsal-sosyal dini yönelim .64 olarak bulunmuştur.

Hoşgörü Ölçeği. Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından geliştirilen ölçek değer, empati ve kabul olmak üzere 3 boyut ve 18 maddeden oluşmaktadır. Değer alt boyutu için 9 madde (“İnsanların farklı olması doğaldır”), kabul alt boyutu için 5 madde (“Kavgacı biri değilim”), empati alt boyutu için 4 madde (örnek madde: “Kendimi başkalarının yerine koyabilirim”) bulunmaktadır. Katılımcıların ölçekte yer alan her bir maddeye ne derece katıldıkları 5 dereceli ölçek üzerinden (1-kesinlikle katılmıyorum, 5-tamamen katılıyorum)

değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .84 olarak bulunmuştur (Çalışkan ve Sağlam, 2012). Ölçekten alınan puanın yüksekliği, hoşgörü eğiliminin yüksekliğine işaret etmektedir. Çalışmada kullanılan Hoşgörü Ölçeği Cronbach Alfa katsayısı .90 bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarından değer alt boyutu Cronbach Alfa katsayısı .87, kabul alt boyutu Cronbach Alfa katsayısı .75 ve empati alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .80 bulunmuştur.

Yurtseverlik Tutum Ölçeği. Katılımcıların kör ve yapıcı yurtseverlik arasındaki ayrımı ve diğer sosyal olgularla ilişkisini belirlemek için Schatz, Staub ve Lavine (1999) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Yazıcı (2009) tarafından yapılmıştır. Yapıcı ve kör yurtseverlik olarak iki boyuttan oluşan ölçek 20 maddeden oluşmaktadır (örnek madde: “Türkiye’yi tüm kalbiyle desteklemeyen insanlar başka bir yerde yaşamalıdır”). Daha sonra ölçeğin kör yurtseverlik boyutundan 8. madde ve yapıcı yurtseverlik boyutundan ise 13. madde çıkarılmıştır. Kör yurtseverlik boyutunda ülkeyi sorgusuz bir şekilde olumlu değerlendirmeyi, ülkeye getirilen eleştirilere karşı olduğunu ölçen 12 madde, yapıcı yurtseverlik boyutunda ise ülkeye bağlılık ve olumlu değişiklikler yaratma isteğini ölçen 8 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar ölçekte yer alan her bir maddeye ne derece katıldıklarını 5 dereceli ölçek üzerinden (1-hiç katılmıyorum, 5-kuvvetle katılıyorum) değerlendirmişlerdir. Ölçeğin iç güvenirlik analizinde kör yurtseverlik boyutundaki 12 maddenin Cronbach Alfa katsayısı .88, yapıcı yurtseverlik boyutundaki 8 maddenin Cronbach Alfa katsayısı .67 olarak hesaplanmıştır (Yazıcı, 2009). Bu araştırmada ölçeği Cronbach Alfa katsayısı .80 bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarından kör yurtseverlik alt boyutu için Cronbach Alfa katsayısı .82 ve yapıcı yurtseverlik alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı .87 bulunmuştur.

İşlem

Araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya üniversitenin farklı bölümlerinde okuyan öğrenciler dahil edilmiştir. Araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılı güz döneminde yapılmıştır. Ölçekler katılımcılara kampüs içerisinde veya toplu uygulama şeklinde sınıf ortamında ulaştırılmıştır. Öncelikle öğrencilere araştırmanın kapsamıyla ilgili bilgi verildikten sonra kimlik bilgilerinin gizli kalacağı, araştırmada gönüllülüğün esas alındığı ve anket bilgilerinin sadece bilimsel araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiştir. Uygulama yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

Bulgular

Cinsiyet Farklılıklarıyla İlgili Analiz Sonuçları

Araştırmada ele alınan değişkenlerin (hoşgörü, dini yönelim, Suriyeli mültecilere yönelik tutum, algılanan ayrımcılık ve yurtseverlik) cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü MANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucunda cinsiyetin temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [Wilks' $\lambda = .94$; $F(11, 386) = 2.15$, $p < .05$]. Cinsiyet temel etkisinin hangi bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu belirlemek için yapılan ileri analizler sonucunda cinsiyetin dini yönelim değişkeninin alt boyutlarından olan dışsal-kişisel dini yönelim $F(1, 396) = 10.76$, $p < .01$ ve yapıcı yurtseverlik $F(1, 396) = 3.68$, $p < .05$ üzerinde temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Sonuçta erkeklerin dışsal-kişisel dini yönelimlerinin kadınlardan yüksek olduğu; buna karşı kadınların yapıcı yurtseverlik alt boyutu erkeklerden yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 1. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Cinsiyet	Ort.	S	N
Değer	Kadın	4.29	.66	213
	Erkek	4.25	.68	185
Kabul	Kadın	3.54	.79	213
	Erkek	3.55	.86	185
Empati	Kadın	4.34	.64	213
	Erkek	4.27	.65	185
İçsel dini yönelim	Kadın	3.57	.71	213
	Erkek	3.47	.80	185
Dışsal-kişisel dini yönelim	Kadın	2.33	.80	213
	Erkek	2.60	.78	185
Dışsal-sosyal dini yönelim	Kadın	3.00	.77	213
	Erkek	3.09	.86	185
Suriyeli Mültecilere yönelik tutum ölçeği	Kadın	2.73	.74	213
	Erkek	2.72	.94	185
Bireysel ayrımcılık	Kadın	3.51	.78	213
	Erkek	3.50	.88	185
Kolektif ayrımcılık	Kadın	3.41	.97	213
	Erkek	3.41	.97	185
Kör yurtseverlik	Kadın	2.92	.69	213
	Erkek	3.03	.78	185
Yapıcı yurtseverlik	Kadın	4.16	.69	213
	Erkek	4.03	.73	185

Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumun Yordanmasına İlişkin Analiz Sonuçları

Kişilerin Suriyeli mültecilere yönelik tutumunun araştırmada ele alınan diğer değişkenlerle korelasyonu Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak incelenmiştir (bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Suriyeli mültecilere yönelik tutum ile diğer araştırma değişkenleri arasındaki Pearson korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. SMYT	-									
2. Değer	-.15**	-								
3. Kabul	-.18***	.49***	-							
4. Empati	-.12*	.69***	.44***	-						
5. İçsel dini yönelim	-.13*	.12*	.10*	.22***	-					
6. Dışsal-kişisel dini yönelim	.21***	-.10*	-.17**	-.04	.04	-				
7. Dışsal-sosyal dini yönelim	-.01	-.01	.04	.07	.44***	.21***	-			
8. Bireysel ayrımcılık	-.18***	.27***	.08	.28***	.07	.01	.04	-		
9. Kolektif ayrımcılık	-.17**	.08	.03	.10	.08	-.03	.05	.51***	-	
10. Kör yurtseverlik	.17**	-.08	-.07	.03	.44***	.18***	.33***	-.02	-.08	-
11. Yapıcı yurtseverlik	-.06	.51***	.20***	.46***	.14**	-.05**	-.02	.21***	.14**	-.01

Not. SMYT: Suriyeli mültecilere yönelik tutum

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Kişilerin Suriyeli mültecilere yönelik tutumunu öncelikli yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla araştırmada ele alınan tüm değişkenlerin analize alındığı aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 3'te görüldüğü gibi dışsal-kişisel dini yönelimin en yüksek korelasyona sahip olup Suriyeli mültecilere yönelik tutumu pozitif yönde yordadığı ($\beta = .21$, $p < .001$) görülmüştür. Diğer değişkenlerden sırasıyla bireysel ayrımcılık ($\beta = -.16$, $p < .001$), içsel dini yönelim ($\beta = -.22$, $p < .001$) ve hoşgörü eğiliminin kabul alt boyutunun ($\beta = -.10$, $p < .05$) Suriyeli mültecilere yönelik tutumu negatif yönde yordadığı, yurtseverliğin kör yurtseverlik alt boyutunun Suriyeli mültecilere yönelik tutumu pozitif yönde yordadığı görülmüştür ($\beta = .23$, $p < .001$).

Tablo 3. Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumların Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Yordayıcılar	R	R ²	F	β	t
1	Dışsal -kişisel dini yönelim	.21	.04	17.89***	.21	4.23***
2	Dışsal -kişisel dini yönelim Bireysel ayrımcılık	.28	.07	14.55***	.21 -.18	4.30*** -3.81***
3	Dışsal -kişisel dini yönelim Bireysel ayrımcılık Kör yurtseverlik	.31	.09	7.82**	.18 -.18 .14	3.76*** -3.80*** 2.80**
4	Dışsal -kişisel dini yönelim Bireysel ayrımcılık Kör yurtseverlik İçsel dini yönelim	.37	.13	19.42***	.17 -.16 .24 -.23	3.65*** -3.50*** 4.53*** -4.41***
5	Dışsal -kişisel dini yönelim Bireysel ayrımcılık Kör yurtseverlik İçsel dini yönelim Kabul	.38	.14	4.62*	.16 -.16 .23 -.22 -.10	3.28*** -3.35*** 4.33*** -4.10*** -2.15*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tartışma

Hatırlanacağı gibi, bu araştırmada, Suriyeli mültecilere yönelik tutum ile algılanan ayrımcılık, dindarlık, hoşgörü ve yurtseverlik değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelemesi amaçlanmıştır. Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumları yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla yapılan aşamalı regresyon analizi sonuçları, ilk sırada dışsal-kişisel dini yönelimin Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumu pozitif yönde yordadığını, diğer değişkenlerden sırasıyla bireysel ayrımcılık, içsel dini yönelim ve hoşgörü eğiliminin kabul alt boyutunun Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumu negatif yönde yordadığını, yurtseverliğin kör yurtseverlik alt boyutunun ise Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumu pozitif yönde yordadığı göstermişti. Araştırmanın bir diğer amacı ise Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumlara ilişkin cinsiyet farklılıklarının incelenmesiydi. Elde edilen bulgular dışsal-kişisel dini yönelim ve yapıcı yurtseverlik açılarından cinsiyete göre farklılıklar olduğu yönündeydi.

Dindarlık açısından elde edilen bulgular, dışsal-kişisel dini yönelim arttıkça Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumunun da arttığına işaret etmektedir. Daha önce de söz edildiği gibi dışsal-kişisel dini yönelimdeki kişiler dini daha çok rahatlatma, korunma,

güvenlik elde etme ve teselli gibi bireysel faydalar için kullanma eğilimindedirler (Cirhinlioğlu, 2006; 2010). Dine yönelik bu bakış açısının kendini sosyal ilişkilerde de gösterebildiği düşünülmektedir. Daha bireyci bir bakış açısıyla dışsal-kişisel dini yönelime sahip kişiler Suriyeli mültecilere de fayda sağlamayan, kendi ve ülke çıkarlarına zarar veren kişiler gözüyle baktıkları düşünülebilir. Ancak dışsal-kişisel dini yönelime sahip kişilerin bireysel özelliklerinin daha ayrıntılı olarak incelenmesinde fayda vardır. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise içsel dini yönelimin mültecilere yönelik olumsuz tutumla negatif yönde ilişkili olduğu yönündeydi. Kişilerin dini yönelim içsel alt boyutuna göre dinleri gereği Suriyeli mültecilere daha kucaklayıcı ve sevecen davrandıkları düşünülebilir. Alan yazınında yapılan çalışmalarda Müslüman ülkelerden gelen Müslüman sığınmacılara özellikle dindar olan yerleşik halkın din kardeşliği temelinde yaklaştığı düşünülmektedir (Güney ve Konak, 2016).

Cinsiyet farklılıkları açısından bakıldığında ise, erkeklerin dışsal-kişisel dini yönelim düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğu yönündeki bulgu alan yazınında erkeklerin dindarlık düzeylerinin kadınlardan yüksek olduğuna işaret eden araştırma bulgularıyla tutarlı olmakla birlikte (örneğin, Voltan-Acar, Yıldırım ve Ergene, 1996; Cirhinlioğlu ve Ok, 2011), alan yazınında sözkonusu iki dini yönelim ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığına işaret eden çalışmalar da mevcuttur (örneğin, Cirhinlioğlu, 2006). Dinin korunma ve güvenlik elde etmek için bir araç olarak kullanılmasına işaret eden dışsal-kişisel dini yönelimde (Cirhinlioğlu, 2006; 2010) inancın pek ciddiye alınmadığı veya birincil ihtiyaçlara göre seçici bir şekilde biçimlendirildiği söylenebilir. Bu tür bir dini yönelimde kişilerin dini inancı daha çok dua ederek huzur sağlama gibi kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları ifade edilmektedir (Gorsuch ve Mcpherson, 1989, akt. Cirhinlioğlu, 2006). Toplumsal cinsiyet ayrımının bütün toplumlarda var olduğu ve günümüzde de güncelliğini koruyan bir olgu olduğu göz önüne alındığında, sosyalizasyon süreci esnasında kadınlar ve erkeklerin farklı sosyalleşme süreçlerine maruz kaldıkları, kadınlardan ve erkeklerden beklenen sosyal roller farklı olduğu bilinen söylenebilir. Kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerine ilişkin kültüre özgü beklentiler kadınların ve erkeklerin farklı koşullarda farklı şekillerde davranmayı öğrenmelerine yol açmaktadır (İmamoğlu, 1995; Kâğıtçıbaşı, 1998; Maccoby ve Martin, 1983; Ruble ve Martin, 1997). Araştırma kapsamında erkeklerde dışsal-kişisel dini yönelim eğiliminin daha yüksek olmasının olası bir açıklaması olarak, toplumdaki mevcut

cinsiyet kalıp yargıları paralelinde kadınlarla erkeklerin birbirlerinden farklı oldukları, farklı eğilimlerinin, beklentilerinin ve yeteneklerinin olduğu, erkeklerin güçlü oldukları algısıyla kadınlara göre daha bireyci yetiştirilmeleri, bunun sonucunda da güç odaklı düşünmeleri ve kendilerini topluma adamaktansa kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde tutma bilincinin yerleşmesi olduğunu düşündürmektedir. Nitekim, sosyalleşme kuramlarına ağırlık veren araştırmacılara göre, geleneksel cinsiyet rolleri bağlamında kadınların çocukların sosyalleşmelerinde birincil derecede sorumlu oldukları varsayıldığı için kız çocukları erkek çocuklarına göre daha fazla dine yönlendirilmekte (Nelsen ve Potvin, 1981), kurallar erkek çocuklarına oranla kız çocuklarına daha katı bir şekilde uygulanmaktadır (Martin, 1998). Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınların toplumsal değerleri ve bu değerler arasında önemli bir yer tutan dini değerleri daha güçlü bir şekilde içselleştirmelerine yol açabilmektedir.

Kör yurtseverlik sorgusuz bir biçimde ülkesinin, değerlerine ve sembollerine bağlılığı temel almaktadır. Kör yurtsever birey ulusunun üstünlüğüne inandığı için milliyetçiliğe de eğilimlidir (Ersoy ve Öztürk, 2015). Araştırmanın kapsamında elde edilen, kör yurtseverlik arttıkça Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun artış gösterdiği yönündeki bulgu ülkemizde üniversite öğrencileriyle yapılan diğer çalışmalarla (Aktaş ve ark., 2018; Doğan ve ark., 2017) ve batıda yapılan çeşitli araştırmalarla da benzerlik göstermektedir (Ariely, 2012; Parker, 2010; Schatz ve Staub, 1997; Schatz ve ark., 1999; Spry ve Hornsey, 2007). Benzer şekilde, araştırma kapsamında elde edilen kadınların erkeklere oranla daha fazla yapıcı yurtsever tutum içinde oldukları yönündeki bulgu alan yazınındaki çeşitli araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ülkemizde üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada erkek öğrencilerin kör yurtseverlik puanlarının kadınlardan yüksek olduğu; buna karşı yapıcı yurtseverlik puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur (Çimen, 2017). Bir diğer araştırmada tarih öğretmenlerinin yurtseverlik puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı gösterilmiştir (Yazıcı, Pamuk ve Yıldırım, 2016). Buna karşı kızların erkeklerden daha çok yurtsever olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Baş, 2016; Gömleksiz ve Cüro, 2011; Soule ve Nairne, 2006; Mousavi ve Roshan, 2010). Sonuç olarak, kadınların erkeklerden daha fazla ülkelerinin haksız politikalarına karşı çıktıkları ve ülkelerini savunurken insani değerleri göz ardı etmedikleri düşünülebilir.

Araştırmada algılanan ayrımcılığın bireysel düzeyi arttıkça Suriyeli mültecilere olan olumsuz tutumlarının azaldığı görülmüştür. Suriyeli mülteciler ve ülkenin yerel halkı arasındaki huzursuzluk ve çatışma ortamı, Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal ayrımcılığı güçlendirebilmektedir (Özdemir ve Özkan, 2016). Yerel halkın Suriyelilerle olan sosyal etkileşimleri sonucunda Suriyelilerin ayrımcılığa maruz kaldıklarına şahit olmaları, Suriyelilerin ayrımcılığa uğradıklarını kabul etmelerinde etkili olduğu düşünülebilir. Suriyelilere karşı bu olumsuz tutumları gözlemlemeleri sonucunda onlara acıma eğiliminde olabilirler. Bir diğer açıklama ise örneklemin üniversite okuyan görece entelektüel kabul edebileceğimiz öğrencilerden olmasıdır. Günümüz öğrencilerinin ayrımcılık, ötekileştirme gibi kavramlara daha duyarlı yaklaştıkları düşünüldüğünde elde edilen bulgunun farklı yaş ve eğitim seviyesindeki kişilerle yeniden sınamasında fayda vardır.

Araştırma kapsamında hoşgörü (kabul alt boyutu) düzeyi arttıkça mültecilere yönelik olumsuz tutumun azaldığı görülmüştür. Hoşgörülü olmak bireylerin farklı kültürlerden gelenlerle birlikte yaşamalarını kolaylaştırmaktadır (Coşkun, 2018). Hoşgörülü insanların daha olumlu düşüncelere ve davranışlara sahip oldukları için farklı insanlara, farklı yaşam tarzına ve görüşlere daha kabullenici ve anlayışlı bir şekilde yaklaştıkları düşünülmektedir. Hoşgörülü bireylerin mültecilere yönelik daha olumlu bir tutum sergilemelerinin bir nedeninin de onları misafir olarak görmeleri olabilir. Çünkü misafirlik kavramı toplumsal kabul ve uyum bakımından son derece önemli bir kavramdır (Akıncı ve ark., 2015). Ancak bu araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin Suriyeli mültecileri ne düzeyde misafir olarak algıladığı bilinmemektedir. Bu tartışmayı daha da öteye taşıyabilmek için mültecilerin iç grup ya da dış grup algılanma düzeyleriyle ya da misafir olarak algılanmalarıyla ilgili yeni araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Öte yandan, azınlık grubu üyeleri, çoğunluk grubunun kabullenici bir tutuma sahip olduğunu, kendilerini kabul ettiğini düşündüklerinde kendilerini çoğunluk grubuna daha bağlı hisseder ve daha yakın ilişkiler kurabilirler (Şen, 2014). Bu görüşe göre Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin çoğunluk grubun onları kabul etmesi durumunda ülkeye daha bağlı ve insanlarla yakın ilişkiler kurdukları görülebilir. Bu şekilde toplumsal huzura katkı sağlanır ve insanlar bir arada daha iyi koşullarda yaşayabilirler.

Tüm bu sonuçlardan hareketle Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumları azaltabilmek için toplumdaki kabullenici tutumu artırıcı, içsel dini yönelimi merkeze koyan ve Suriyeli mültecilerin de bireysel ayrımcılığa maruz kaldıklarını gösteren empatik bir

yaklaşımın benimsenmesinin Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum açısından koruyucu bir role sahip olduğu belirlenmiştir. Buna karşı özellikle dışsal- kişisel bir dini eğilimin ve kör yurtseverliğin Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutum açısından risk faktörleri olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, yapılan bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Daha sonraki araştırmalarda farklı yaş ve eğitim seviyesindeki kişilerle de Suriyeli mültecilere yönelik tutumun belirlenmeye çalışması bulguların genellenebilirliği açısından önemlidir. Katılımcılar “mülteci tanıdığınız var mı?” sorusuna katılımcıların %27.3’ü evet, %72.7’si hayır cevabını vermiştir. Dolayısıyla örneklemin büyük çoğunluğunun Suriyeli mültecilerle temasının görece az olduğu belirlenmiş, ileriki araştırmalarda Suriyeli mültecilerle temasın fazla olduğu bölgelerdeki katılımcıların tutumlarının ve öncüllerinin incelenmesinin konunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşünölmüştür. Bir diğer sınırlılık ise Suriyeli mültecilere yönelik tutum ve bu tutumla ilişkili olabileceği düşünölen değişkenler arasındaki ilişkilerin korelasyonel olmasıdır. Dolayısıyla değişkenler arasında neden sonuç ilişkisi kurulamamaktadır.

Kaynakça

- Acar, N. V., Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (1996). Bireylerin dindarlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(12), 45-56.
- Akıncı, B., Gedik, E. ve Nergiz, A. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), 58-83.
- Aktaş, V., Kindap Tepe, Y. & Persson, R.S. (2018). Investigating Turkish university students' attitudes towards refugees in a time of Civil War in neighboring Syria. Current Psychology, 1-10.
- Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. Journal of Personality and Social Psychology, 5(4), 432-433.
- Anderson, J. R. (2018). Implicit and Explicit Attitudes Towards Asylum Seekers in Australia: Demographic and Ideological Correlates. Australian Psychologist, 53(2), 181-191. <https://doi:10.1111/ap.12229>
- Ankaralı, H., Pasin, Ö., Karacan, B., Tokar, M., Künüroğlu, M., Çaça, M., Özislam, M. E. ve Şahingöz, N. B. (2017). Üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara bakış açısı. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7, 122-132.
- Ariely, G. (2012). Globalisation and the decline of national identity? An exploration across sixty-three countries. Journal of the Association for the Study of Ethnicity and Nationalism, 18(3), 461-482.
- Bas, M. (2016). The valuation of the university students patriotism levels according to gender, age, family structure and sports activities. European Journal of Education Studies. Doi: 10.5281/zenodo.59800.
- Baysu, G. (2007). The effects of intergroup perceptions and ingroup identifications on the political participation of the second-generation Turkish migrants in The Netherlands. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Beyşehir'de Suriyeli mültecilerle kavga: 2 ölü, 3 yaralı (2016, 10 Temmuz). BBC Türkçe, İstanbul. Erişim: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160710_konya_gerginlik [Erişim Tarihi: 7 Ocak 2018]
- Bodvarsson, Ö.B. & Van den Berg, H., (2013). The Economics of Migration: Theory and Policy.(2nd ed.). New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer.
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye'de göçmen sorununa örnek Suriyeli mülteciler. ZeitschriftfürdieWelt der Türken Journal of Worlds Of Turks, 7(2), 35-58.
- Cassidy, C., Howe, C., Warden, D., & O'Conner, R. C. (2004). Perceived discrimination and psychological distress: The role of personal and ethnic self-esteem. Journal of Counselling Psychology, 51(3), 329-339.
- Cesur, S. ve Paker, O. (2012). Laiklik bağlamında yaş, cinsiyet, siyasi görüş ve dindarlık seviyesine göre gruplar arası ilişkide belirleyici olan bazı değişkenlerdeki farklılaşmalar. Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 32(2), 49-70.

- Chandler, C. R., & Tsai, Y. M. (2001). Social factors influencing immigration attitudes: an analysis of data from the General Social Survey. *The Social Science Journal*, 38(2), 177-188.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2006). Üniversite Öğrencilerinde Utanç Eğilimi, Dini Yönelimler, Benlik Kurguları ve Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2010). Dini dönemler ve önyargı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1366-1384.
- Cirhinlioğlu, F. G., ve Ok, Ü. (2011). Kadınlar mı yoksa erkekler mi daha dindar? *Journal of World of Turks*, 3(1), 121-141.
- Coşkun, H. (2018). Hoşgörü eğitimi bağlamında bir ders planının taslağının geliştirilmesi ve uygulanması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-26.
- Curtis, K.A. (2014). Inclusive versus exclusive: A cross-national comparison of the effects of subnational, national, and supranational identity. *European Union Politics* 15(4) 521–546. DOI: 10.1177/1465116514528058
- Çalışkan, H., ve Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1431-1446.
- Çimen, L. K. (2017). Üniversite öğrencilerinin vatanseverlik tutumları ile benlik kurguları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1950-1975.
- Çocuğu dövdükleri iddiasıyla Suriyelilere saldırdılar (2018, 10 Ağustos). HaberTürk. Erişim: <https://www.haberturk.com/denizli-haberleri/62692888-cocugu-dovdukleri-iddiasıyla-suriyelilere-saldirdilar> [Erişim Tarihi: 9 Kasım 2019]
- Çoymak, A. (2009). Associations of religious identification, secular identification, perceived discrimination and political trust with ethnic and societal (National) identification. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E. (2013). Evden uzakta olmak: sığınmacıların \mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 11-24
- Doğan, M., Erdoğan, S., Yunus, S., ve Kındap Tepe, Y. (2017). Mültecilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. In L. Aydemir (Ed.), *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Berlin Konferansı. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, A. ve Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: Sosyal bilgiler öğretmenlerin algısı. *Elementary Education Online*, 14(3), 974-992.
- Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 211-222.
- Gorodzeisky, A. & Semyonov, M. (2009) Terms of exclusion: public views towards admission and allocation of rights to immigrants in European countries, *Ethnic and Racial Studies*, 32(3), 401-423, DOI:10.1080/01419870802245851

- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mülteciler Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256.
- Gömleksiz, M. ve Ciro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Güldü, Ö. ve Ersoy-Kart, M. (2008). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-117.
- Güney, Ü. ve Konak, N. (2016). Bolu’da Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar: Milliyetçilik, erillik ve vatandaşlık temelinde öteki algısı. *Alternatif Politika Dergisi*, 8(3), 505-535.
- Hagen- Zanker, J. (2008). Why do people migrate? A review of the theoretical literature. (Maastricht Graduate School of Governance Working Paper, No. 2008/WP002. Available at <https://ssrn.com/abstract=1105657> (Retrieved 03 December 2015).
- Hatay'da Türk-Suriyeli kavgası, (2013, 7 Mayıs). *Milliyet*. Erişim: <http://www.milliyet.com.tr/hatay-da-turk-suriyeli-kavgasi/gundem/detay/1704751/default.htm> [Erişim Tarihi: 7 Ocak 2018]
- Himmelfarb, H. S. (1975). Measuring Religious Involvement. *Social Forces*, 53(4), 606-618.
- İmamoğlu O. (1995). Değişim Sürecinde Aile; Evlilik İlişkileri Bireysel Gelişim ve Demokratik Değerler. Aile Kurultayı. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başbakanlığı. Birinci Kitap, Ankara.
- Jones, R.P., Cox, D., Navarro-Rivera, J. & Cook, E. (2013). Factors Influencing Support for Immigration Reform: Analysis from the 2013 Religion, Values, and Immigration Reform Survey (August 29, 2013). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2324864> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2324864>
- Kâğıtçıbaşı, Çiğdem (1998). Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kalın, Z. T. ve Nalçacı, A. (2017). Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 293-304.
- Kaya F. Ş. ve Uysal V. (2015). Günümüzde dindarlık ve toplumsal cinsiyet rolü algıları üstüne bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 646-662.
- Knoll, B.R. (2009). And Who Is My Neighbor?" religion and immigration policy attitudes. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(2), 313-331.
- Maccoby, E., & Martin, J.A. (1983). "Socialization In The Context of The Family: Parent-Child Interaction". In P.H. Mussen (Series Ed.), & E.M. Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology, Vol. 4: Socialization, Personality and Social Development* (4th Ed., Pp.1-101). New York: Wiley.
- Martin, K. A. (1998). Becoming a Gendered Body: Practices of Preschools. *American Sociological Review*, 63, 494-511.
- Mousavi, R. & Roshana, R. (2010). Investigating different aspects of identity among the students of Tehran Universities: The role of sex differences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1884-1889.
- Mülteciler Derneği (2019, Ekim). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. 09.11.2019 tarihinde <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alınmıştır.

- Nelsen, H.M. & Potvin, R.H. (1981), Gender and regional differences in the religiosity of Protestant adolescents. *Review of Religious Research*, 22, 268-285.
- Özdemir, F. ve Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye’de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 4(8), 227-244.
- Özdoğan, Ö. (2005). Ruhsal yaklaşım ve insan Türkiye’de bir uygulama örneği. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 6(15), 137-152.
- Öztaşkın, Ö. B. ve İçen, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri ile demokrasi alguları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 39-56.
- Paas, T. & Halapuu, V. (2012). Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies. *Norface Migration Discussion Paper*, No. 2012-23.
- Parker, C.S. (2010). Symbolic versus Blind Patriotism: Distinction without Difference? *Political Research Quarterly* 63(1), 97–114.
- Ponce, A. (2017). Gender and anti-immigrant attitudes in europe. *socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 3, 1–17. DOI: 10.1177/2378023117729970
- Ruble, D. N., & Martin, C. L. (1997). “Gender Development”. In W. Damon (Series Ed.), & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology, Vol. 3, Social, Emotional and Personality Development* (5th Ed.). New York: Wiley.
- Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü. *Millî Eğitim Dergisi*, 146, 67-71.
- Schatz, R., Staub, E. & Lavine, H. (1999). On the varieties of national attachment: Blind versus constructive patriotism. *Political Psychology*, 20, 154-174.
- Schatz, R.T. & Staub, E. (1997). Manifestations of blind and constructive patriotism: Personality correlates and individual-group relations. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), *Patriotism: In the lives of individuals and nations* (pp. 229-245). Chicago, IL: Nelson-Hall.
- Soriano, E. & Cala, V.C. (2019). What attitudes toward refugees do future europeanteachers have? A comparative analysis between France and Spain. *Sustainability*, 11, 66. doi:10.3390/su11110066
- Soule, S., & Nairne, J. (2006, April). Are girls checking out? Gender and political socialization in transitioning democracies. In A Paper Presented At The Midwestern Political Science Meeting, Chicago.
- Spry, C. & Hornsey, M. (2007). The influence of blind and constructive patriotism on attitudes toward multiculturalism and immigration. *Australian Journal of Psychology*, 59(3), 15-158.
- Şahin, B. (2013). Farklılık, hoşgörü ve Ak Parti iktidarı: Gezi Parkı sürecinin düşündürdükleri. *Liberal Düşünce*, 18(71), 161-169.
- Şeker, B. ve Sirkeci, İ. (2014). Birleşik Krallıktaki Türkiye kökenli kadınlarda yaşam doyumu: Kimlik, kültürleşme ve ayrımcılık. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 69-81.
- Şen, E. (2014). Etnik gruplarda sosyal kimlik ve algılanan ayrımcılık: Türk ve Kürt etnik grupları üzerine bir çalışma (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ankara üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.

- Şen, E. (2017). Algılanan ayrımcılık ve sosyal kimlik ilişkisi: Türk ve Kürt etnik grupları üzerine bir çalışma. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(11), 449-468. DOI: 10.7816/nesne-05-11-06.
- Şirin, T. (2017). Ergenlerin problem çözme becerileri ile öznel dindarlık algıları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 177-222.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019, Ekim 31). İkamet İzinleri. 09.11.2019 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Voltan- Acar, N., Yıldırım, İ. ve Ergene, T., (1996), Bireylerin dindarlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 45-56.
- Wikipedia (2017). Mülteci. Erişim: <https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BClteci> [Erişim Tarihi: 9 Kasım 2019]
- Yayak, A. (2018). Göçmenlerin ayrımcılık algıları ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 557-576.
- Yazıcı, F. (2009). Yurtseverlik eğitimi: Sosyal bilgiler ve Tarih öğretmenlerinin tutum ve algılarına yönelik bir çalışma (Tokat ili örneği). (Yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yazıcı, F. ve Karapınar, Y. (2015). Çok kültürlülük ve yurtseverlik bağlamında azınlık öğrencilerinin tarih dersleriyle ilgili algıları. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(2), 63-38.
- Yazıcı, F., Pamuk, A. ve Yıldırım, T. (2016). Tarih öğretmen adaylarının çok kültürlülük ve yurtseverlik tutumları arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 11(9).
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010a). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10). 649-660.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010b). Yurtseverlik tutum ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2). 901-918.

